

ДИНАМІКА ЗМІНИ КОНЦЕНТРАЦІЇ CO₂ В СИСТЕМІ СПОРУД "РОСЛИННА ТЕПЛИЦЯ-ГРИБНИЦЯ"

Ключові слова: ЗАМКНУТА СИСТЕМА ВЕНТИЛЯЦІЇ, КОНЦЕНТРАЦІЯ, СУБСТРАТ, ГРИБИ.

Keywords: CLOSED SYSTEM OF VENTILATION, CONCENTRATION CO₂, SUBSTRATE, MUSHROOMS.

Реферат: Запропоновано математичну модель динаміки зміни концентрації CO₂ в культивацийному приміщенні для вирощування грибів в замкнутій системі вентиляції.

Summary: The mathematical model of dynamics of change of the concentration CO₂ in the cultivation room for growing of mushrooms in the closed system of ventilation is suggested.

Вступ. Характер та тривалість перехідних процесів в культивацийних приміщеннях при великих об'ємах виробництва потребує моделювання цих процесів для оцінки стану об'єкту на будь-якій ділянці перехідного процесу. Особливо це питання актуальне для замкнутих систем вентиляції із за їх складності.

Запропонована модель розроблена для замкненої системи вентиляції типу „рослинна теплиця – грибниця” з комбінованим повітрообміном [2,3,5].

Матеріали і методика досліджень. Математична модель побудована на основі газового балансу рослинного і грибного приміщень [1,4,6,7]. При розробці моделі прийняті допущення: концентрації вуглекислого газу в зовнішньому повітрі та повітрі яке надходить із суміжної теплиці на протязі перехідного процесу сталі; температури зовнішнього та внутрішнього повітря на протязі перехідного процесу сталі; щільність повітря не залежить від температури і тиску в середині приміщення; час переміщення повітря в приміщенні не враховується. Експериментальні дослідження проводились в дослідній теплиці кафедри екології, декоративного садівництва та лісівництва Уманського державного аграрного університету. Експерименти по вимірюванню динаміки зміни концентрації CO₂ проводились в грудні–січні 2002–2002 рр. та в цей же період 2003–2004 рр. Для виключення впливу сонячної радіації на газовий баланс вимірювання проводились в темну пору доби.

Результати досліджень. Функціональна залежність між концентрацією вуглекислого газу у часі в системі культивацийне приміщення – теплиця визначається диференційним рівнянням, яке має вигляд:

$$V_{\Pi} \frac{dC}{d\tau} = L_{\text{суб}} + L_{\text{ППі}} - L_{\text{ВПі}} + L_{\text{ПП 1.1}} - L_{\text{ВП 1.1}} + L_{\text{ПП 1.2}} - L_{\text{ВП 1.2}} \quad (1)$$

де V_{Π} – об’єм приміщення, м³; $L_{\text{суб}} = L_{\text{CO}_2 \text{ зр}} \cdot m$ – потік вуглекислого газу від субстрату, м³ CO₂/год.; $L_{\text{ПП 1.2}} = C_{\text{нов}} \cdot L_{\text{М.1.2}} \cdot m$ – потік вуглекислого газу з припливним вентиляційним повітрям, м³ CO₂/год.; $L_{\text{ВП 1.2}} = C \cdot L_{\text{М.1.2}} \cdot m$ – потік вуглекислого газу з викидним вентиляційним повітрям, м³ CO₂/год.; $L_{\text{ППі}} = C_{\text{нов}} \cdot L_{\text{інф}}$ – потік вуглекислого газу з припливним інфільтраційним повітрям, м³ CO₂/год.; $L_{\text{ВПі}} = C \cdot L_{\text{інф}}$ – потік вуглекислого газу з викидним інфільтраційним повітрям, м³ CO₂/год.; $L_{\text{ПП 1.1}} = C_{\text{тепл.}} \cdot L_{\text{М.1.1}} \cdot m$ – потік вуглекислого газу з припливним повітрям із теплиці, м³ CO₂/год.; $L_{\text{ВП 1.1}} = C \cdot L_{\text{М.1.1}} \cdot m$ – потік вуглекислого газу з викидним повітрям в теплицю, м³ CO₂/год.; $L_{\text{інф}}$ – повітрообмін інфільтрації, м³/год.кг.маси; $L_{\text{М.1.1}}$ – повітрообмін між приміщеннями, м³/год.кг.маси; $L_{\text{М.1.2}}$ – повітрообмін із зовнішнім середовищем, м³/год.кг.маси; $L_{\text{CO}_2 \text{ зр}}$ – виділення CO₂ з 1 кг маси субстрату, м³ CO₂/год.кг.маси; $C_{\text{тепл.}}$ – концентрація CO₂ в припливному повітрі із теплиці, м³ CO₂/м³; $C_{\text{нов}}$ – концентрація CO₂ в припливному повітрі, м³ CO₂/м³; m – маса субстрату, кг; τ – час, год;

Розділивши всі члени на V_{Π} отримаємо:

$$\frac{dC}{d\tau} = L_{\text{CO}_2 \text{ зр}} m V_{\Pi}^{-1} + C_{\text{нов}} k_{\text{інф}} + C_{\text{нов}} k_{\text{е}} - C k_{\text{інф}} + C_{\text{тепл.}} k_{\text{с}} - C k_{\text{с}} - C k_{\text{в}} \quad (2)$$

де $k_{\text{е}} = L_{\text{М.1.2}} \cdot m \cdot V_{\Pi}^{-1}$ – кратність повітрообміну вентиляції, год⁻¹; $k_{\text{с}} = L_{\text{М.1.1}} \cdot m \cdot V_{\Pi}^{-1}$ – кратність повітрообміну між теплицями, год⁻¹; $k_{\text{інф}} = L_{\text{інф}} \cdot V_{\Pi}^{-1}$ – кратність повітрообміну інфільтрації, год⁻¹;

Введемо додаткові позначення: $a = L_{\text{CO}_2 \text{ зр}} m V_{\Pi}^{-1}$; $b = C_{\text{нов}} k_{\text{інф}}$; $f = C_{\text{нов}} k_{\text{е}}$; $g = C_{\text{тепл.}} k_{\text{с}}$; $d = k_{\text{інф}} + k_{\text{е}} + k_{\text{с}}$

Тоді

$$\frac{dC}{d\tau} = a + b + f + g - C d \quad (3)$$

Ведемо додаткові позначення: $A = a + b + f + g$; $B = d$.

Тоді

$$\frac{dC}{d\tau} = A - CB; \quad \frac{dC}{d\tau} + CB = A \quad (4)$$

Диференційне рівняння вирішуємо методом підстановки. В результаті отримаємо загальне рішення диференційного рівняння:

$$C = v u = e^{-B\tau} \left(\frac{A}{B} e^{B\tau} + c \right) \quad (5)$$

Початкові умови: $\tau = 0$; $C = C_{\Pi}$, тоді:

$$C_{\Pi} = \frac{A}{B} + c; \quad c = C_{\Pi} - \frac{A}{B}$$

Рівняння динаміки концентрації вуглекислого газу має вигляд:

$$C = e^{-B\tau} \left(\frac{A}{B} e^{B\tau} + C_{II} - \frac{A}{B} \right)$$

$$C = \frac{A}{B} + \left(C_{II} - \frac{A}{B} \right) e^{-B\tau} \quad (6)$$

Рівняння динаміки концентрації вуглекислого газу в приміщенні грибниці в явному вигляді має вид:

$$C = \frac{a + b + f + g}{d} + \left(C_{II} - \frac{a + b + f + g}{d} \right) e^{-d\tau} \quad (7)$$

$$C = \frac{C_{нов}(L_{інф} + L_{M1.2}m) + m(C_{менл}L_{M1.1} + L_{CO_2,зр})}{L_{інф} + L_{M1.1}m + L_{M1.2}m} +$$

$$+ \left(C_{II} - \frac{C_{нов}(L_{інф} + L_{M1.2}m) + m(C_{менл}L_{M1.1} + L_{CO_2,зр})}{L_{інф} + L_{M1.1}m + L_{M1.2}m} \right) \exp(-(k_{інф} + k_г + k_c)\tau) \quad (8)$$

У випадку, коли параметри внутрішнього повітря в приміщенні грибниці в замкненій системі і при роботі вентиляції по концентрації вуглекислого газу відповідають свіжому повітрю ($C_{II} = C_{нов}$) рівняння набуває вигляду:

$$C = \frac{C_{нов}(L_{інф} + L_{M1.2}m) + m(C_{менл}L_{M1.1} + L_{CO_2,зр})}{L_{інф} + L_{M1.1}m + L_{M1.2}m} +$$

$$+ \frac{C_{нов}L_{M1.1} \cdot m - m(C_{менл}L_{M1.1} + L_{CO_2,зр})}{L_{інф} + L_{M1.1}m + L_{M1.2}m} \exp(-(k_{інф} + k_г + k)\tau) \quad (9)$$

Стале значення концентрації вуглекислого газу:

$$C = \left(\frac{C_{нов}(L_{інф} + L_{M1.2}m) + m(C_{менл}L_{M1.1} + L_{CO_2,зр})}{L_{інф} + L_{M1.1}m + L_{M1.2}m} + \right.$$

$$\left. + \frac{C_{нов}L_{M1.1}m - m(C_{менл}L_{M1.1} + L_{CO_2,зр})}{L_{інф} + L_{M1.1}m + L_{M1.2}m} \exp(-(k_{інф} + k_г + k)\tau) \right) \times (10)$$

$$\times (1 - \exp(-(k_{інф} + k_г + k)\tau))$$

Концентрація вуглекислого газу в приміщенні грибниці при розімкненій системі і при роботі вентиляції має вигляд:

$$C = C_{нов} + \frac{L_{CO_2,зр}m}{L_{інф} + L_{M1.2}m} (1 - \exp(-(k_{інф} + k_г)\tau)) \quad (11)$$

Стале значення концентрації:

$$C = C_{нов} + \frac{L_{CO_2,зр}m}{L_{інф} + L_{M1.2}m} \quad (12)$$

У випадку коли вентиляційна установка не працює, рівняння динаміки концентрації вуглекислого газу набуває вигляду:

– в замкнутій системі

$$C = \frac{L_{CO_2, ep} m + C_{нов} L_{инф} + C_{менл} L_{M1.1} m}{L_{инф} + L_{M1.1} m} + \left(C_{II} - \frac{L_{CO_2, ep} m + C_{нов} L_{инф} + C_{менл} L_{M1.1} m}{L_{инф} + L_{M1.1} m} \right) \exp(-(k_{инф} + k_c) \tau) \quad (13)$$

стале значення

$$C = \left(\frac{L_{CO_2, ep} m + C_{нов} L_{инф} + C_{менл} L_{M1.1} m}{L_{инф} + L_{M1.1} m} + \frac{m(C_{нов} L_{M1.1} - L_{CO_2, ep} - C_{менл} L_{M1.1})}{L_{инф} + L_{M1.1} m} \exp(-(k_{инф} + k) \tau) \right) \times (1 - \exp(-(k_{инф} + k_c + k) \tau)) \quad (14)$$

– в розімкнутій системі

$$C = C_{нов} + \frac{L_{CO_2, ep} m}{L_{инф}} (1 - \exp(-k_{инф} \tau)) \quad (15)$$

стале значення

$$C = C_{нов} + \frac{L_{CO_2, ep} m}{L_{инф}} \quad (16)$$

Середнє значення концентрації вуглекислого газу при позиційному регулюванні визначається часом роботи вентиляційної системи та часом її „простою”, або інакше кажучи – частотою включень вентиляційної системи, а при пропорційному регулюванні – продуктивністю (потужністю) системи вентиляції.

Експериментальні дослідження проводились при температурі повітря в рослинній теплиці плюс 14 °С, грибниці плюс 16 °С і зовнішнього повітря мінус 15 °С та концентрації CO₂ в теплиці 0,0003 м³ CO₂ / м³ пов. Результати експериментальних досліджень показані на рисунках 1 і 2.

Динаміка зміни концентрації CO₂ в культивацийному приміщенні яка розрахована по математичній моделі, по параметрах які мали місце при проведенні експерименту, при розімкнутій та замкнутій системі вентиляції показана на рисунках 1 і 2 а динаміка зміни концентрації від 0,04% до 0,06% на рисунку 3.

Адекватність математичної моделі експериментальним даним перевірялась по критерію Стюдента. Перевірка показала, що розходження між теоретичними та експериментальними значеннями концентрації CO₂ не суттєва.

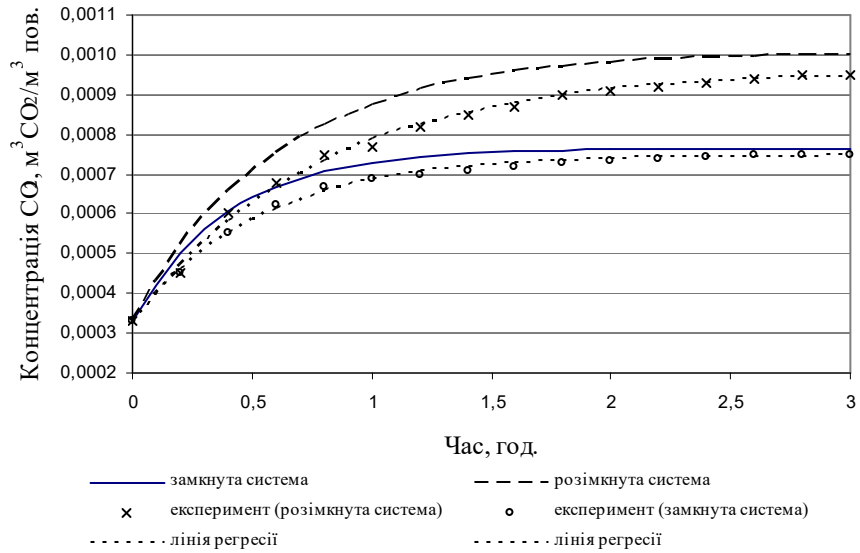

Рис.1. Динаміка зміни концентрації вуглекислого газу в грибниці при включеній вентиляційній системі

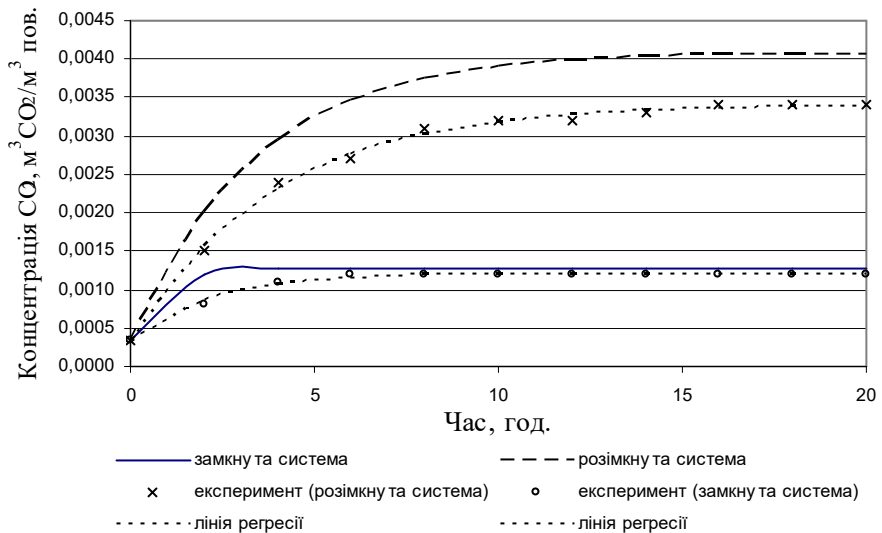

Рис.2. Динаміка зміни концентрації вуглекислого газу в грибниці при виключеній вентиляційній системі

Висновки. Отримані математичні залежності дають можливість аналітичним шляхом визначити концентрацію CO₂ в культиваційному приміщенні в залежності від стану замкнутої системи вентиляції в будь-якій точці перехідного процесу, а також значення концентрацій, що встановились по завершенню перехідного процесу.

Модель може бути використана технічними працівниками при експлуатації або проектуванні замкнутих систем вентиляції для визначення значень концентрацію

CO₂ в заданий момент часу або визначенні часу проходження перехідного процесу.

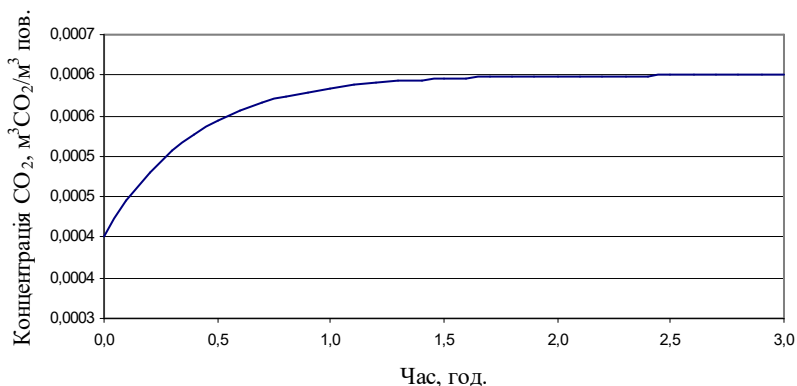

Рис.3. Динаміка зміни концентрації вуглекислого газу в грибниці від 0,04% до 0,06%

Бібліографічний список.

1. Беккер З.Э. Физиология и биохимия грибов –М.: Из-во МГУ, 1988. –227 с
2. Кепко О.І. Математична модель опалювально-вентиляційної системи замкнутого повітрообміну між окремими приміщеннями в закритому ґрунті // Збірник наукових праці Національного аграрного університету. Том XV. – К., 2003
3. Кепко О.І. Моделювання енергозберігаючих режимів роботи опалювально-вентиляційного обладнання в спорудах закритого ґрунту при вирощування білкової продукції. // Механізація та електрифікація сільського господарства. Вип..83. –Глеваха. ННЦ ІМЕСГ, 2000
4. Микроклиматические основы тепличного овощеводства / Пер. с болг. Е.С. Сигаева. С предисл. Н.С. Гончарука. –М.: 1982 –175с.
5. Патент. № 57956 А Україна, МКВ А01G9/24. Спосіб вентиляції споруд закритого ґрунту / Гірченко М.Т., Голуб Г.А., Жоров В.І., Вдовенко С.А., Кепко О.І, Шаповалов Л.В. (Україна). – №2002021688; Опубл. 15,07,2003. Бюл. № 7.
6. Пивень И.О. Ермолаева В.Н. Выращивание шампиньонов и вёшенки: – Львов: Каменяр, 1988. –88с.
7. Строй А.Ф. Теплоснабжение и вентиляция сельскохозяйственных зданий и сооружений: Учеб. пособие для вузов. –К.: Вища школа, 1983. –215 с.